

Hrvatsko stomatološko društvo HLZ-a 120 godina organizirane stomatologije u Hrvatskoj

Vjekoslav Jerolimov,^{1✉} Hrvoje Jurić²

¹Razred za medicinske znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

²Zavod za dječju i preventivnu stomatologiju Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Ključne riječi

HRVATSKO STOMATOLOŠKO DRUŠTVO;
DJELATNOST;
RAZVOJ

Keywords

CROATIAN DENTAL SOCIETY;
ACTIVITY;
DEVELOPMENT

SAŽETAK. Razvoj organizirane stomatologije u Hrvatskoj počinje 1903. godine osnutkom Hrvatske stomatološke zadruge, preteče današnjeg Hrvatskoga stomatološkog društva Hrvatskoga liječničkog zbora, jedne od najstarijih znanstveno-stručnih stomatoloških udruga u svijetu. U okrilju Društva u Hrvatskoj su začeti istraživački rad i publicistika, znanstveno-stručni skupovi, sveučilišna nastava, klinike, međunarodno umreženje te druge stručne aktivnosti.

SUMMARY. The development of organised dental medicine in Croatia began in 1903 with the founding of the Croatian Dental Cooperative, the forerunner of today's Croatian Dental Society of the Croatian Medical Association (CDS-CMA). The society is one of the oldest professional dental societies/associations in the world. Research, publications, conferences, higher education, clinical dental medicine, international networking, etc. have developed in Croatia thanks to the activities of the CDS-CMA.

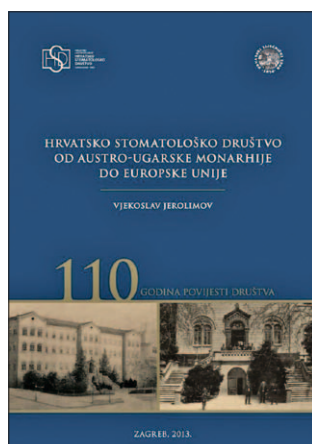
Uvod

Organizirana stomatologija u Hrvatskoj u stručnom, obrazovnom i znanstvenom smislu kreće 20. prosinca 1903. godine osnutkom Hrvatske stomatološke zadruge (Zadruga), preteče Hrvatskoga stomatološkog društva Hrvatskoga liječničkog zbora (Društvo). Stoga Društvo upravo obilježava svoju 120. obljetnicu. Nakon Hrvatskoga liječničkog zbora (1874.), Društvo je druga najstarija aktivna liječnička udruga u Hrvatskoj. Povodom 110. obljetnice objavljena je 2013. godine i monografija o Društvu (slika 1). Društvo je krovna udruga u hrvatskoj stomatologiji, a svrha djelovanja mu je trajno obrazovanje, razvijanje svijesti o oralnom zdravlju, suradnja s domaćim i inozemnim institucijama te pojedincima u području biomedicine uopće, sve u skladu sa sloganom Društva: *Historia, Ars, Scientia*.¹⁻⁷

Razvoj društva

Važan događaj u hrvatskom zdravstvu pa i u stomatologiji bio je osnutak Sбора liečnikâ kraljevinâ Hrvatske i Slavonije 1874. godine (Zbor). Pojavom liječnika – stomatologa u Zboru krajem 19. stoljeća raste zanimanje za rad u tom tijelu. U doba osnutka Zadruga 1903., u Zboru ih je već dvadeset. Zadruga je osnovana baš u mandatu legendarnog predsjednika Zbora L. Rakovca i potpredsjednika I. Matkovića st., prvog stomatologa učlanjenog u Zbor (1886.). Vodeći članovi Zadruga vrlo su aktivni i sudjeluju u radu godišnjih skupština te u drugim aktivnostima Zbora. Neki surađuju i s kirurzima tadašnjih zagrebačkih bolnica u obradi orofacijalne patologije, osobito u gnatofacijalnoj kirurgiji u Bolnici milosrdnih sestara, u kojoj upravo tada rade osnivači Zadruga Ž. Hercog i A. Müller.^{1,6,8,9}

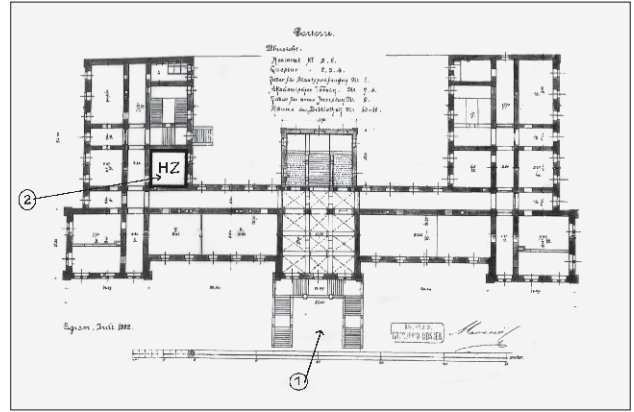
Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća sve je više hrvatskih liječnika – stomatologa, čime stomatološka skrb u našim krajevima jača. Oni su značajno pridonijeli razvoju struke, stvaranju svijesti o oralnom zdravlju, uvjetima za osnivanje stručnih udruga, a potom obrazovnih, kliničkih i znanstvenih institucija u Hrvatskoj.^{1,2,10,11}

SLIKA 1. KNJIGA O DRUŠTVU

✉ Adresa za dopisivanje:

Akademik Vjekoslav Jerolimov, Razred za medicinske znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb;
e-pošta: vjekoslav.jerolimov@gmail.com

Zadrugu je utemeljila skupina istaknutih članova tadašnjeg Zbora, od kojih su Ž. Hercog, A. Müller i E. Rado i u njegovoj Skupštini. Osnivači smatraju kako je vrijeme da se počne provoditi briga o oralnom zdravlju, napose školske djece. Stoga su liječnici – stomatolozi Zbora stupili u formalnu zajednicu kako bi ostvarili taj cilj. Osnivačka skupština Zadruga održana je u Hygienskom zavodu Mudroslovnog fakulteta Kraljevskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu (slike 2 i 3). Na tome mjestu već se često održavaju godišnji i mjesečni sastanci Zbora, jer ta udruga još nema svoje prostorije. Stoga tu mogućnost, kao članovi Zbora, koriste i osnivači Zadruga.^{1–3,6}

SLIKA 2. ULAZ U REKTORAT SVEUČILIŠTA

SLIKA 3. HYGIJENSKI ZAVOD SVEUČILIŠTA

Skupština je održana 20. prosinca 1903. u 11 sati, a vodi ju A. Müller. Od svih liječnika – stomatologa, članova Zbora, u njezinu radu sudjeluje njih deset te pravni savjetnik M. Derenčin. U skladu s Pravilnikom, članovima Zadruga su određene i uloge, a predsjednik je E. Rado (slika 4), potpredsjednik A. Pavelić st. i tajnik Ž. Hercog (tablica 1). Zadruga je upisana u knjigu Trgovačkog suda kao Hrvatska stomatološka zadruga, ali i kao Zadruga hrvatskih stomatologa, a pridavani su joj i drugi nazivi. Udrugu nisu mogli upisati u Zbor, jer to još nije bilo regulirano. Znanstveno-stručni dio sastanka održan je toga dana u 17 sati.^{1–3,6,12}

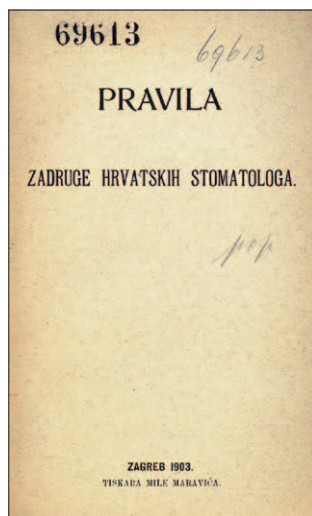
Utemeljitelji su odredili sadržaj i okvir djelovanja u Pravilima Zadruga te su ih na Skupštini uz manje izmjene i prihvatili (slika 5). Članom je mogao postati samo doktor sveukupnog liječništva koji obavlja praksu specijalista za bolesti usta i zuba (liječnika – stomatologa) na teritoriju današnje Hrvatske te Bosne i Hercegovine. U Pravilima je istaknuto očekivanje da će djelatnost Zadruga koristiti javnom zdravlju domovine. Povodom osnutka Zadruga izražena je i nada da aktivnost članova u njoj neće biti zaprekom za njihovo predano sudjelovanje u radu Zbora.^{2,3,6}

TABLICA 1. OSNIVAČI ZADRUGE

Ime i prezime	Prebivalište	Uloga u zadrugi
Eugen Rado	Zagreb	predsjednik i član Ravnateljstva
Ante Pavelić, st.	Zagreb	potpredsjednik i član Ravnateljstva
Žiga Hercog	Zagreb	tajnik, zapisničar i član Ravnateljstva
Adolf Müller	Zagreb	voditelj Skupštine i član Ravnateljstva
Eduard Spitzer	Varaždin	član Ravnateljstva
Ivan I. Vinski	Karlovac	član Ravnateljstva
Martin Wolf	Zagreb	član Ravnateljstva
Žiga Altstädter	Zagreb	član Nadzornog odbora
Šišman S. Friedrich	Zagreb	član Nadzornog odbora
Artur Reichl	Zagreb	član Nadzornog odbora

SLIKA 4. DR. EUGEN RADO

SLIKA 5. PRAVILA ZADRUGE

TABLICA 2. NAZIVI DRUŠTVA I ZBORA

Nazivi društva i zbora od osnutka do danas	Razdoblje djelovanja
Zadruga hrvatskih stomatologa	1903. – 1916.
Sbor liečnikâ kraljevinâ Hrvatske i Slavonije	1874. – 1906.
Sbor liječnikâ kraljevinâ Hrvatske i Slavonije	1906. – 1908.
Zbor liječnikâ kraljevinâ Hrvatske i Slavonije	1908. – 1920.
Sekcija zubnih liječnika	1919. – 1929.
Zbor liječnikâ kraljevinâ Hrvatske i Slavonije	1908. – 1920.
Zbor liječnika Hrvatske, Slavonije i Međimurja	1920. – 1939.
Društvo stomatologa Savske banovine	1929. – 1939.
Zbor liječnika Hrvatske, Slavonije i Međimurja	1920. – 1939.
Hrvatsko stomatološko društvo	1939. – 1941.
Hrvatski liječnički zbor	1939. – 1945.
Stomatološka sekcija	1946. – 1991.
Zbor liječnika Hrvatske	1945. – 1991.
Hrvatsko stomatološko društvo	1991. – danas
Hrvatski liječnički zbor	1991. – danas

Stručne sekcije u Zboru, današnja društva, osnivaju se od 1911. godine, otkad je to statutom bilo predviđeno. Prve su osnovane Sekcija za internu medicinu i Sekcija za kirurgiju 1911., a Stomatološka sekcija počinje s radom potkraj 1919., kao treća u Zboru, a od 1920. slijede nove. Do 1916. djelovala je još Zadruga, udruga izvan Zbora, kada je ukinuta. No, njeni su članovi bili stalno aktivni i u Zboru. U tekstu Spomen-knjige Zbora iz 1924. (str. 9 i 15) spominje se njihova aktivnost pod nazivom Sekcija hrvatskih stomatologa, u razdobljima navedenim u podnaslovima knjige: 1900.–1906. i 1907.–1914. Očito su skupinu liječnika – stomatologa, članova Zbora, podrazumijevali svojom sekcijom. Štoviše, u *Liječničkom vjesniku* objavljen je nakon rata poziv „zubarima“ da se ponovo uključe u rad Zbora. Dakle, smatralo se kako su već i ranije u njemu djelovali kao stručna sekcija. To praktično znači kako je Sekcija stomatologa smatrana najstarijom, iako u početku neformalno organiziranom unutar Zbora. Zadruga spada i u deset najstarijih nacionalnih stomatoloških društava u svijetu. U svojoj dugoj povijesti, od Zadruga do Društva, više je puta mijenjala ime (tablica 2). Bilo je to u skladu s promjenom ustroja te naziva Zbora kao krovne udruge.^{6,13–16}

Djelatnost društva

Usprkos stanovitom zastoju u funkcioniranju udruge za vrijeme dvaju svjetskih ratova, pojedini su se članovi sastajali i bili stalno aktivni u Zboru. Ovdje je važno predstaviti i predsjednike Društva te njihove najbliže suradnike, kreatore većine aktivnosti tijekom povijesti (tablica 3). Od postignuća Društva, zbog zadnog okvira ovoga teksta, iznijet će se samo ona najznačajnija te skraćena.^{1,6,10}

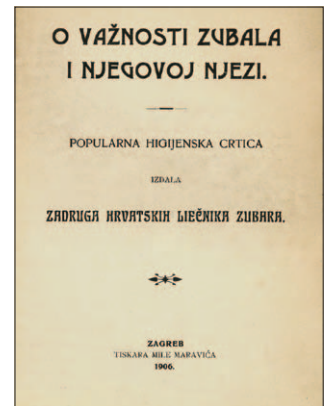
Znanstveno-stručni i drugi skupovi

Na dan osnivačkog sastanka Zadruga, 20. prosinca 1903. u 17 sati organizirana je i znanstveno-stručna sjednica, prva u povijesti hrvatske stomatologije, uz ugledne delegate Zbora O. Alexandera, M. Joanovića i B. Maleca. Izlaganja su bila o oralnom zdravlju, higijeni i profilaksi. Prema sadržaju i vremenu ovog sastanka i po istraživačkom pečatu predavača (Ž. Hercog, E. Rado, A. Müller, E. Spitzer) ovaj je događaj bitno odredio smjer djelovanja Zadruga, a posredno i današnjega Društva te hrvatske stomatologije. Radilo se o udruzi s primarno stručnom, znanstvenom i socijalnomedicinskom ulogom.^{1,3,6}

Zadruga sudjeluje u Zagrebu i na 1. Sokolskoj izložbi, posvećenoj tjelovježbi, higijeni i zdravlju učenika (1906.), tri godine nakon bečke i druge u Monarhiji.

TABLICA 3. PREDSEDNICI I TAJNICI DRUŠTVA

Predsjednici	Tajnici	Trajanje mandata
Eugen Rado	Ž. Hercog	1903. – 1910.?
Žiga Herzog	A. Pavelić st.	1910.? [?] – 1916.
Ante Pavelić st.	G. Jellinek	1919. – 1922.
Josip H. Fuchs	J. Bocak st.	1922. – 1929.
Eduard Radošević	V. Golubić	1929. – 1933.
Juraj Bocak st.	M. Pandaković, O. Štern	1933. – 1934.
Herman Njemirovskij	A. Ledecy, Ž. Bolf, I. Vinski	1934. – 1937.
Žiga Herzog	I. Vinski	1937. – 1939.
Ivo Čupar	I. Karlović	1939. – 1941.
Ivo Čupar	Đ. Virag	1946. – 1949.
Juraj Bocak st.	Đ. Virag	1949. – 1958.
Đuro Virag	V. Lapter, Z. Njemirovskij	1958. – 1962.
Zdenko Njemirovskij	S. Dvojković, D. Blažić	1962. – 1967.
Vladimir Lapter	D. Blažić, Z. Kaić	1967. – 1970.
Nada Hanžeković	Z. Kaić	1970. – 1972.
Milutin Dobrenić	Z. Kaić	1972. – 1974.
Ivo Miše	I. Krmpotić	1974. – 1977.
Vladimir Amšel	I. Krmpotić, S. Vukovojac	1977. – 1986.
Ana Cekić-Arambašin	V. Barac-Furtinger	1986. – 1992.
Vjekoslav Jerolimov	V. Barac-Furtinger	1992. – 1998.
Goran Knežević	S. Varga	1998. – 2007.
Vjekoslav Jerolimov	V. Barac-Furtinger	2007. – 2015.
Hrvoje Jurić	V. Barac-Furtinger	2015. – danas

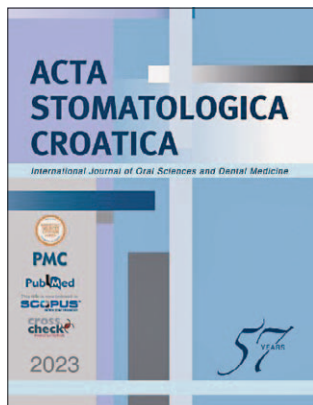
SLIKA 6. KNJIŽICA O NJEZI ZUBA

Objavljuje brošuru *O važnosti zubala i njegovoj njezi* koja se besplatno dijeli. Poučava se posjetitelje i o ulozi bolesti zuba u općem zdravlju (slika 6). Promovirani su i preparati za njegu usta i zuba *Sanator*, čiju recepturu sastavljaju i znanstveno provjeravaju članovi Zadruga. Prema propisu, preparate može proizvoditi samo ljekarnik (H. Brodjovin, Zagreb, Trg N. Zrinskoga 20), a reklamirani su i u *Liječničkom vjesniku* (1904. – 1908.). Dobit od prodaje darivana je pučkim školama za besplatnu zdravstvenu skrb siromašnih učenika i za potporu prevencije te liječenja usta i zuba potrebitog stanovništva.^{1,6,17}

Nakon Prvoga svjetskog rata Društvo sve snažnije razvija stručnu aktivnost. Sudjeluje u Splitu na 3. sveslavenskom liječničkom kongresu (1930.), na sjednici za stomatologe. Organizira 1. međunarodni kongres Saveza stomatoloških društava Jugoslavije u Crikvenici (1933.), kada je sjedište Saveza u Zagrebu. Društvo uspješno sudjeluje i na kasnijim kongresima Saveza.^{1,6,10}

Organizira u Zagrebu i 1. kongres Udruženja stomatologa Jugoslavije (1952.), u sjedištu Udruženja. Takvi se kongresi organiziraju svake četvrte godine u drugoj republici, a Društvo im je suorganizator. Od 1954. provodi se niz manjih skupova širom Hrvatske. Suradnjom stomatologa Hrvatske i Slovenije, od 1958. se održavaju i znanstveno-stručni sastanci u međukongresnom razdoblju.^{6,10}

U povodu 100. godišnjice Zbora liječnika Hrvatske, 1974. godine, Društvo organizira veliki simpozij u Zagrebu. U suradnji sa svojom podružnicom u Rijeci i Štajerskim stomatološkim društvom iz Graza organizira međunarodne simpozije *Hrvatsko-štajerski dani*. Organizirani su simpoziji *Stomatološki dani Hrvatske* te skupovi u sklopu tradicionalne *Medicine i tehnike*. Šezdesetih i sedamdesetih godina rađaju se ogranci Društva u gradovima Hrvatske, koji imaju zavidan broj sastanaka i simpozija. Osamdesetih i devedesetih godina Društvo održava seriju znanstveno-stručnih skupova te tradicionalni skup *Novosti u stomatologiji*. No

SLIKA 7. ČASOPIS ACTA STOMATOLOGICA CROATICA

uskoro počinje teško razdoblje zbog agresije na Hrvatsku, pa 1992. godine Društvo, sa Stomatološkim fakultetom u Zagrebu, organizira u Liječničkom domu skup pod nazivom *Stomatologija u ratnim uvjetima*.¹⁵

Nakon 1992. Društvo opet organizira simpozije *Novosti u stomatologiji* te na *Medicini i tehnicu* i tečajeve diljem zemlje. Suorganizator je i šest kongresa Svjetskog zbora hrvatskih liječnika, s velikim brojem liječnika te stomatologa iz dijaspore i domovine. Od osamostaljenja Republike Hrvatske valja istaknuti osam kongresa Društva. Bili su iznimno uspješni zbog znanstveno-stručnog programa i sudionika s nekoliko kontinenata. Nekim su kongresima nazočili i najviši predstavnici Svjetske federacije dentalne medicine (FDI) i Europske regionalne organizacije FDI-a (ERO-FDI), a na trima skupovima pokrovitelji su bili predsjednici Republike. Suorganizatori zadnjih kongresa bili su još Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko društvo za oralnu medicinu i patologiju HLZ-a te Hrvatsko društvo za hospitalnu stomatologiju/stomatologiju posebne skrbi HLZ-a.¹⁵

U skladu s odlukom Svjetske federacije dentalne medicine (FDI), 20. ožujka svake godine obilježava se Svjetski dan oralnog zdravlja. Tada se i u našoj zemlji posebna pozornost posvećuje oralnom zdravlju, nezaobilaznom u kvaliteti općega zdravlja. U toj manifestaciji nizom aktivnosti sudjeluje i naše Društvo, već od uvođenja Svjetskog dana oralnog zdravlja 2007. godine.^{6,15}

Znanstveno-stručni časopisi

Prije pojave stomatološke periodike *Liječnički vjesnik* je imao veliku ulogu u širenju informacija i znanja u području stomatologije te utjecao na razvoj Društva.^{1,6,9,10}

Od 1934. izlazi časopis *Stomatološki glasnik* Saveza stomatoloških društava Kraljevine Jugoslavije. Urednik je Juraj Kallay, uvaženi član Društva. Potkraj 1936. uredništvo časopisa seli iz Ljubljane u Zagreb, a 1937. dobiva ime *Folia stomatologica* i prvi je časopis koji izlazi u Zagrebu. Uređuje ga I. Čupar (1937. – 1938.), zatim J. Kallay u Ljubljani (1939. – 1940.). Opet izlazi 1949. i uređuje ga I. Čupar, predsjednik Društva. Prestaje izlaziti 1950. godine iz materijalnih i inih razloga.^{10,15,18}

Društvo, uz potporu Stomatološkog fakulteta u Zagrebu te u suradnji s Društvom zubozdravstvenih radnika Hrvatske, pokreće 1966. prvi znanstveno-stručni časopis u Hrvatskoj *Acta stomatologica Croatica*. Prvi je urednik Z. Njemirovskij (1966. – 1989.), a od 1978. nakladnici su samo Društvo i Stomatološki fakultet. Sljedeći urednici su V. Lapter (1989. – 1996.) i G. Knežević (1996. – 2005.) te H. Brkić (2005. –). U povijesti časopisa svaki od urednika dao je vrlo značajan doprinos te svoj specifičan pečat u razvoju kvalitete. Z. Njemirovskij, V. Lapter i G. Knežević bili su predsjednici, a H. Brkić potpredsjednik Društva. Časopis je indeksiran u sedam važnih međunarodnih citatnih baza. Spada u najbolje stomatološke časopise u širem zemljopisnom području i u vrhu je biomedicinskih časopisa u Hrvatskoj (Slika 7). Zbog svoje povijesne uloge i visoke vrijednosti, časopis je 1976. dobio diplomu Udruženja stomatologa Jugoslavije, a 2013. i diplomu Hrvatskoga liječničkog zbora.^{6,10,19}

Društvo je 1993. osnivač *Hrvatskoga stomatološkog vjesnika*, zajedno sa Stomatološkom poliklinikom Zagreb, čiji je urednik Vjekoslav Jerolimov (1993. – 1996.), predsjednik Društva. Časopis se 1996. predaje u nakladništvo Hrvatskoj stomatološkoj komori, jer je ocijenjeno da će po svom profilu biti korisniji tada osnovanoj Komori.^{15,18}

Međunarodna povezanost

Tridesetih godina 20. stoljeća članovi Društva se povezuju u okviru krovnog Saveza stomatoloških društava Kraljevine Jugoslavije te su aktivni u tadašnjim najvažnijim europskim i svjetskim udruženjima (Ž. Spitzer, J. Kallay, I. Čupar). To su bili *Societas stomatologica slavica* (SSS), *Association stomatologique internatio-*

nal (ASI), Association pour les recherches sur la parodontopathies (ARPA) i Fédération dentaire internationale (FDI). Najznačajnija međunarodna aktivnost Društva odvija se u Svjetskoj federaciji dentalne medicine (FDI) i Europskoj regionalnoj organizaciji FDI-a (ERO-FDI) nakon 1992., kada predstavnici Društva imaju i zapažene uloge (V. Barac-Furtinger, V. Jerolimov). Među ostalim, Društvo organizira u suradnji s Komorom važan Godišnji plenarni sastanak ERO-FDI-a u Dubrovniku 2001., a Društvo 2009. u Zagrebu i vrlo uspješan sastanak predstavnika jedanaest društava iz zemalja članica FDI-a, sudionica projekata o preventivi i promociji oralnog zdravlja pod nazivom *Live, Learn, Laugh*.^{6,20–23}

Društvena uloga

Hrvatski liječnički dom je podignut ulogom Zadruga za podizanje doma (1930. – 1939.). Članovi Ravnateljstva te Zadruga postaju Ž. Hercog i J. Bocak st., a Bocak je i jedan od tri najveća pojedinačna vlasnika poslovnih udjela Zadruga. Dakle, dvojica uvažениh predsjednika Društva imali su zapažene uloge u rađanju današnjega Liječničkog doma (1937.). U Domu su dobili ured i Savez stomatoloških društava Kraljevine Jugoslavije te uredništvo *Stomatološkog glasnika*.^{6,24,25}

Studij stomatologije izrasta iz Katedre za stomatologiju i zubarstvo Liječničkog fakulteta u Zagrebu (1922.). Osnivač Katedre bio je E. Radošević, uskoro predsjednik Društva. Postupno se prihvatila ideja o osnutku studija stomatologije, najprije na Odontološkom odsjeku Medicinskog fakulteta (1948.). Tu treba istaknuti zasluge I. Čupara, ranije Radoševićeva asistenta, a tada predsjednika Društva i voditelja Klinike za bolesti usta, zuba i čeljusti na Šalati, koji taj studij i osniva. Njegovi najbliži suradnici Ž. Bolf, Z. Njemirovskij i M. Suvin, vodeći članovi Društva, bili su potom osnivači Stomatološkog fakulteta (1962.). Na studiju Odontološkog odsjeka i Stomatološkog fakulteta diplomiraju stomatolozi pa više ne treba liječnika opće medicine, specijalista za bolesti usta i zuba (liječnika – stomatologa). Otkad studij postoji praksa je da su predsjednici Društva istaknuti profesori Fakulteta.^{11,26,27}

Stomatološka klinika ima svoje korijene u osnutku Stomatološkog ambulatorija ORL klinike na Šalati (1933.). Osnivač je opet E. Radošević, tada predsjednik Društva, a ranije Hercogov asistent u Bolnici milosrdnih sestara. Ambulatorij ubrzo postaje Gnatološki odjel Klinike (1934.). Nakon umirovljenja Radoševića, 1938. godine Odjel preuzima I. Čupar, ali već 1939. odlazi u novu zgradu na Šalati, gdje osniva Kliniku za bolesti usta, zuba i čeljusti, nazivanu i Stomatološkom klinikom. Kad je osnovan studij na Odontološkom odsjeku Medicine ta mu je Klinika bila i nastavna baza. Godine 1961. osniva se Poliklinika u Gundulićevoj ulici, a prvi je predstojnik O. Štern, bivši tajnik Društva. Poliklinika 1965. prerasta u Stomatološku kliniku KBC-a, nastavnu bazu Stomatološkog fakulteta.^{6,28,29}

Hrvatska stomatološka komora (Hrvatska komora dentalne medicine od 2010.) utemeljena je prema zakonskoj odredbi 1995. godine, a Društvo i Stomatološki fakultet u Zagrebu dobili su ulogu osnivača Komore. U Hrvatskoj do 1995. nije postojala staleška, strukovna udruga, obvezna i organizirana samo za stomatologe. Prvi predsjednik postaje Ž. Zubović, do tada potpredsjednik Društva.^{6,30}

Zaključak

Hrvatsko stomatološko društvo HLZ-a počelo je svoju bogatu aktivnost 20. prosinca 1903. osnutkom Hrvatske stomatološke zadruge, preteče Društva. Njegovo djelovanje uspješno traje već neprekidno 120 godina.

Otpočetak je Društvo tijesno povezano s Hrvatskim liječničkim zborom, svojom krovnom udrugom. Kao profilirana specijalistička skupina, Društvo je u Zboru najstarije stručno Društvo, iako s imenom Zadruga registrirano izvan Zbora. Osim toga, Društvo spada i u deset najstarijih stomatoloških društava u svijetu.

Aktivnost Društva odlučujući je pokretač stručnog, publicističkog, znanstvenog, kliničkog, nastavnog i staleskog rada te uopće razvoja hrvatske stomatologije.

LITERATURA

1. Kallay J. Stomatološka društva u Jugoslaviji i stomatološki kadrovi u Zagrebu u razdoblju od konca 18. stoljeća do 1940. *Acta Hist Med Pharm Vet Stom.* 1968;13(1):53–63.
2. Kaić Z. 65 godina Zadruga hrvatskih stomatologa. *Acta Stomatol Croat.* 1968;3(3):164–8.
3. Sastanak hrvatskih stomatologa u Zagrebu dne 20. prosinca 1903. *Liječ Vjesn.* 1904;26(1):26–35.
4. Kaić Z. Prvih stodeset godina stukovnog udruživanja u Hrvatskoj, 1903–2013. godine. *Hrvat Stomatol Vjesn.* 2013;21(1):75–83.
5. Dugački V. Razvoj zdravstvenih ustanova u Hrvatskoj do Prvoga svjetskog rata. *Medicus.* 2007;16(2):251–5.
6. Jerolimov V. Hrvatsko stomatološko društvo od Austro-Ugarske Monarhije do Europske unije – stotinu i deset godina povijesti Društva. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor, 2013.
7. Knežević G. Hrvatsko stomatološko društvo HLZ-a – prošlost, sadašnjost i budućnost. *Acta Stomatol Croat.* 2000;34(3):345.
8. Kallay J. Počeci gnatofacijalne kirurgije u Zagrebu. *Liječ Vjesn.* 1954;76(7/8):387–8.
9. Čačković M. Glavno kazalo Liječničkog vjesnika za godišta I-L. Zagreb: Zbor liječnika Hrvatske, Slavonije i Međimurja, 1929.
10. Njemirovskij Z. Iz povijesti Stomatološke sekcije Zbora liječnika Hrvatske. *Acta Stomatol Croat.* 1969;4(2):56–61.
11. Lapter V, Jerolimov V. Stomatologija u Hrvatskoj. *Acta Stomatol Croat.* 1984;18(4):293–9.
12. HR-DAZG-282/04. Sudbeni stol Trgovačkog suda. Hrvatska stomatološka zadruga. Sbirka br. 6. Sign. 151109.
13. Deseta mjesečna skupština Zbora liječnika kraljevina Hrvatske i Slavonije od 25. 11. 1910. Prijedlog za Zbor glede osnutka sekcija. *Liječ Vjesn.* 1911;33(1):18–9.
14. *Sitne vijesti.* Poziv zubarima. *Liječ Vjesn.* 1920;42(11):614.
15. Jerolimov V. Povezanost Hrvatskoga stomatološkog društva i Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu tijekom povijesti. *Acta Stomatol Croat.* 2012;46(3):184–94.
16. Ciraki S. Zbor liječnika Hrvatske, Slavonije i Međimurja 1900–1925. Spomen knjiga. Zagreb: Naklada Zbora liječnika; 1924.
17. Herzog Ž. Sokolska izložba za tjelesni odgoj i školsku higijenu. *Liječ Vjesn.* 1906;28(12):426–8.
18. Kaić Z. Razvoj stomatologije u Hrvatskoj. *Acta Stomatol Croat.* 2002;36(1):5–18.
19. Knežević G. 40. obljetnica časopisa *Acta stomatologica Croatica.* *Acta Stomatol Croat.* 2006; 40(4):332–5.
20. Kallay J. Odnos ASI i FDI. *Folia Stomatol.* 1938;7(4):190–1.
21. Knežević G. 100 godina Hrvatskoga stomatološkog društva. *Hrvat Stomatol Vjesn.* 2003;10(4):28–9.
22. Knežević G. Kongres Federation Dentaire Internationale (FDI). Pariz, 29. 11. – 2. 12. 2000. *Acta Stomatol Croat.* 2000;34(3):337–9.
23. Knežević G. Sastanak Europske regionalne organizacije FDI-a. Prag, 4.–6. svibnja 2000. *Hrvat Stomatol Vjesn.* 2000;8(2):20.
24. Belicza B, Orlić D. Hrvatski liječnički zbor. Predsjednici od 1874. do 2004. Zagreb: Hrvatski liječnički zbor; 2004.
25. *Društvene vijesti.* Zapisnik Godišnje skupštine Saveza stomatoloških društava Kraljevine Jugoslavije. *Folia Stomatol.* 1938;7(4):183–9.
26. Dumančić J, Kaić Z. U povodu 90. obljetnice: Eduard Radošević, začetnik visokoškolske nastave iz stomatologije u Hrvatskoj. *Acta Stomatol Croat.* 2012;46(3):176–83.
27. Knežević G. Uz pedesetu obljetnicu samostalnosti Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: *Acta stomatologica Croatica* 46 godina u službi nastave, Struke i znanosti. *Acta Stomatol Croat.* 2012;46(3):172–5.
28. Čupar I. Deset godina stomatološke klinike u Zagrebu. *Folia Stomatol.* 1949;10(3–4):175–90.
29. Škrinjarić I. Klinička stomatološka djelatnost i studij stomatologije u Hrvatskoj. *Acta Stomatol Croatia.* 2012;46(3):195–201.
30. Barac-Furtinger V. Osnivačka skupština Hrvatske stomatološke komore. *Hrvat Stomatol Vjesn.* 1995;3(3):88–90.